FARG‘ONA VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY-IQTISODIY OMILLARI VA ISTIQBOLLARI

Eminchaev Baxodirjon Sadikovich
Farg’ona davlat universiteti
“Buxgalteriya hisobi va moliya”
kafedrasi o’qituvchisi
b.eminchaev1975@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada Farg‘ona viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni, tarmoq tarkibi va o‘sish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Farg‘ona viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hududiy iqtisodiy faollikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. 2026-yil 1-fevral holatidagi statistik ma’lumotlarda kichik korxona va mikrofirmalar faol korxona va tashkilotlarning 82,9 foizini tashkil etgani, 2025-yil yanvar–noyabr oylarida esa kichik tadbirkorlik subyektlari bozor xizmatlarining 74,5 foizini ko‘rsatgani ushbu sektorning miqyosini namoyon etadi. Viloyatda kichik biznesni rivojlantirishning muhim omillaridan biri hududiy ixtisoslashuvdir. Tuman va shaharlarda mavjud xomashyo, ishlab chiqarish tajribasi, transport yo‘laklari, bozor sig‘imi va kadrlar salohiyati turlicha. Shu sababli barcha hududlar uchun bir xil biznesni qo‘llab-quvvatlash paketini qo‘llash o‘rniga, mahalliy “o‘sish nuqtalari”ga mos tarmoq yechimlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Tadqiqotda viloyat statistika organlarining 2025–2026-yillarga oid e’lon qilingan ma’lumotlari asosida faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni, ularning hududiy biznes muhitidagi ulushi hamda bozor xizmatlarini ko‘rsatishdagi ishtiroki ko‘rib chiqilgan. Kichik biznes rivojiga ta’sir etuvchi omillar sifatida mahalliy talab, ishlab chiqarish kooperatsiyasi, moliyaviy resurslardan foydalanish, logistika, malakali kadrlar va raqamli texnologiyalar ajratib ko‘rsatilgan. Tahlil natijasida kichik biznesni faqat subyektlar soni bilan emas, balki mehnat unumdorligi, qo‘shilgan qiymat, eksportga chiqish, barqaror bandlik va korxonalar yashovchanligi bilan baholash zarurligi asoslangan. Viloyat tumanlari kesimida ixtisoslashuv, kooperatsiya va tadbirkorlik infratuzilmasini rivojlantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Farg‘ona viloyati, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, hududiy rivojlanish, bandlik, bozor xizmatlari, kooperatsiya, tadbirkorlik infratuzilmasi*

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hududlarning iqtisodiy faolligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish hamda raqobat muhitini shakllantirishning muhim institutsional omillaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari iqtisodiyotning turli tarmoqlarida faoliyat yuritishi, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish jarayonlariga yangi xo‘jalik yuritish shakllarini olib kirishi hamda mahalliy iqtisodiy resurslarni xo‘jalik muomalasiga jalb etishi bilan ajralib turadi. Ularning faoliyati hududlarda iqtisodiy tashabbuskorlikni kuchaytirish, tadbirkorlik muhitini rivojlantirish va

aholining bandligini ta’minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, kichik korxonalar yirik ishlab chiqarish subyektlariga nisbatan bozor talabidagi o‘zgarishlarga tezroq moslashishi, iste’molchilar ehtiyojiga muvofiq mahsulot va xizmatlar taklifini o‘zgartirishi hamda mahalliy resurslardan samarali foydalanishi bilan iqtisodiy tizimda alohida o‘rin egallaydi.

Kichik biznesning hududiy iqtisodiyotdagi roli faqat ishlab chiqarish hajmi yoki tadbirkorlik subyektlari sonining ortishi bilan belgilanmaydi. Uning samaradorligi yaratilgan ish o‘rinlari, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi, mahsulot va xizmatlar tarkibining kengayishi, qo‘shilgan qiymatning shakllanishi hamda mahalliy bozorlar bilan iqtisodiy aloqalarning rivojlanishi orqali ham namoyon bo‘ladi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining sanoat, savdo, xizmat ko‘rsatish, qurilish va qishloq xo‘jaligi tarmoqlarida faoliyat yuritishi hududiy iqtisodiyotning tarmoq tarkibini diversifikatsiyalashga xizmat qiladi. Bunday jarayon iqtisodiy faollikning muayyan tarmoqlar yoki yirik korxonalar atrofida haddan tashqari jamlanib qolishining oldini olishga, mahalliy ishlab chiqaruvchilar o‘rtasida raqobatni kuchaytirishga va bozor taklifini kengaytirishga yordam beradi.

Farg‘ona viloyati aholi zichligi, sanoat va xizmat ko‘rsatish tarmoqlarining shakllanganligi, qishloq xo‘jaligi xomashyosi bazasi hamda ichki bozor hajmi bilan kichik biznesni rivojlantirish uchun sezilarli hududiy-iqtisodiy salohiyatga ega. Viloyatning iqtisodiy tarkibida ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko‘rsatish va qishloq xo‘jaligi yo‘nalishlarining mavjudligi tadbirkorlik faoliyatini turli sohalarda tashkil etish uchun asos yaratadi. Aholi soni va iste’mol talabining yuqoriligi ichki bozorning kengayishiga, mahalliy xomashyo bazasi esa qayta ishlash korxonalarining rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, oziq-ovqat sanoati, hunarmandchilik, savdo va maishiy xizmat ko‘rsatish sohalarida kichik biznes subyektlarining faoliyatini kengaytirish hududiy iqtisodiy faollikni oshirishning muhim yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

Farg‘ona viloyatida kichik biznes rivojlanishini baholashda hududlarning iqtisodiy va infratuzilmaviy xususiyatlarini ham hisobga olish talab etiladi. Viloyat tumanlari va shaharlari o‘rtasida ishlab chiqarish infratuzilmasi, transport-logistika xizmatlari, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari hamda tadbirkorlikni moliyalashtirish sharoitlari bo‘yicha farqlar mavjud. Bunday tafovutlar tadbirkorlik subyektlarining ishlab chiqarish xarajatlari, mahsulot tannarxi, bozorga chiqish tezligi va raqobatbardoshlik darajasiga ta’sir ko‘rsatadi. Ayrim hududlarda xomashyo bazasining mavjudligi qayta ishlash korxonalarini tashkil etish uchun qulay sharoitni shakllantirsa, boshqa hududlarda transport infratuzilmasi va iste’mol bozoriga yaqinlik savdo hamda xizmat ko‘rsatish faoliyatining rivojlanishiga ta’sir qiladi. Shu sababli kichik biznesni rivojlantirish bo‘yicha hududiy yondashuvlar tuman va shaharlarning iqtisodiy ixtisoslashuvi, resurslar tarkibi hamda mavjud infratuzilma holatiga muvofiq shakllantirilishi lozim.

Viloyatda kichik biznes subyektlari faoliyatining kengayishiga ta’sir etuvchi omillar qatorida moliyaviy resurslardan foydalanish, malakali ishchi kuchiga bo‘lgan talab, mahsulotlarni saqlash va tashish xarajatlari ham alohida o‘rin tutadi. Tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag‘lari yetarli bo‘lmaganda xomashyo xarid qilish,

ishlab chiqarish jarayonini uzluksiz tashkil etish va yangi texnologiyalarni joriy etish bilan bog‘liq xarajatlar ortadi. Moliyalashtirish manbalaridan foydalanish shartlari esa korxonalarning ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va yangi faoliyat yo‘nalishlarini o‘zlashtirish sur’atlariga ta’sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, malakali mutaxassislar yetishmasligi ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etish, zamonaviy uskunalardan foydalanish va mahsulot sifatini ta’minlashda cheklovlarni yuzaga keltiradi. Mahsulotlarni saqlash va tashish xarajatlarining yuqoriligi, ayniqsa, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash bilan shug‘ullanuvchi kichik korxonalarning iqtisodiy natijalariga ta’sir qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

J. Schumpeter tadbirkorlik faoliyatini innovatsiyalarni iqtisodiy muomalaga olib kiruvchi, ishlab chiqarish omillarini yangicha birlashtiruvchi va iqtisodiy rivojlanish jarayonini harakatga keltiruvchi faoliyat sifatida izohlaydi. Uning nazariy qarashlarida tadbirkorning asosiy vazifasi mavjud resurslardan an’anaviy foydalanish bilan cheklanmay, yangi mahsulotlarni ishlab chiqarish, ilgari qo‘llanilmagan texnologiyalarni joriy etish, yangi bozorlarni o‘zlashtirish va ishlab chiqarishni tashkil etishning samarali shakllarini shakllantirishdan iborat. Bu yondashuv kichik biznesning hududiy iqtisodiyotdagi o‘rnini baholashda korxonalar soni va bandlik ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda ularning innovatsion faolligini ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. Xususan, kichik korxonalarning yangi mahsulot turlarini o‘zlashtirishi, mahalliy xomashyoni qayta ishlash darajasini oshirishi va ishlab chiqarish jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etishi hududda qo‘shilgan qiymatning ko‘payishiga xizmat qiladi. Farg‘ona viloyati sharoitida ushbu yondashuv qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, oziq-ovqat ishlab chiqarish, to‘qimachilik va xizmat ko‘rsatish sohalarida yangi tadbirkorlik tashabbuslarini rivojlantirish bilan bog‘liq.

Schumpeterning innovatsion tadbirkorlik haqidagi qarashlarini hududiy rivojlanish nuqtayi nazaridan tahlil qilganda, kichik biznesning iqtisodiy samaradorligi ishlab chiqarish hajmining kengayishi bilangina emas, balki mavjud resurslardan foydalanish sifatining o‘zgarishi bilan ham belgilanadi. Masalan, Farg‘ona viloyatida yetishtiriladigan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini dastlabki xomashyo sifatida sotish o‘rniga ularni saralash, qayta ishlash, qadoqlash va tayyor mahsulot ko‘rinishida bozorga chiqarish kichik korxonalarning daromad manbalarini kengaytiradi. Bunda innovatsiya faqat yangi texnologiya xarid qilishni emas, balki ishlab chiqarish jarayonini qayta tashkil etish, mahsulot dizaynini yangilash, savdo kanallarini o‘zgartirish va mijozlar talabiga mos xizmatlarni joriy etishni ham qamrab oladi. Shuning uchun hududlarda kichik biznesning innovatsion salohiyatini baholashda yangi korxonalar soni bilan birga ishlab chiqarish jarayonlariga kiritilgan texnologik va tashkiliy yangiliklar, mahsulot turlarining kengayishi hamda mehnat unumdorligidagi o‘zgarishlarni hisobga olish talab etiladi.

M. Porterning raqobat ustunligi va klasterlar nazariyasida korxonalar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlar, ta’lim muassasalari hamda davlat institutlari bilan hamkorlik hududiy raqobatbardoshlikning

asosiy omillaridan biri sifatida talqin etiladi. Klaster yondashuviga ko‘ra, bir-biriga yaqin joylashgan va o‘zaro bog‘liq faoliyat yurituvchi korxonalar o‘rtasidagi hamkorlik ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish, tajriba almashish, yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish va mahsulot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Bunda geografik yaqinlik transport xarajatlarini kamaytirish bilan birga xomashyo yetkazib berish, ishlab chiqarish va tayyor mahsulotni sotish jarayonlari o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi. Farg‘ona viloyatida ushbu yondashuv sanoat, oziq-ovqatni qayta ishlash, to‘qimachilik, savdo, logistika va xizmatlar sohalarida kooperatsion zanjirlarni shakllantirish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Masalan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchi xo‘jaliklar, ularni qayta ishlovchi kichik korxonalar, qadoqlash tashkilotlari va savdo subyektlari o‘rtasidagi hamkorlik mahsulotning iste’molchiga yetib borish jarayonini yaxlit tizimga birlashtiradi.

Klaster yondashuvining yana bir jihati kichik korxonalarning alohida faoliyat yuritishidan ko‘ra o‘zaro ixtisoslashgan ishlab chiqarish zanjirlariga birlashishidir. Bunda har bir korxona o‘zining asosiy faoliyat yo‘nalishiga e’tibor qaratib, boshqa zarur xizmat va resurslarni hamkor subyektlardan oladi. Natijada ishlab chiqarish jarayonlarida takrorlanuvchi xarajatlar qisqaradi, mahsulot yetkazib berish muddatlari barqarorlashadi va korxonalar o‘rtasida tajriba almashinuvi kuchayadi. Farg‘ona viloyatining to‘qimachilik tarmog‘ida xomashyo tayyorlash, ip-kalava ishlab chiqarish, mato to‘qish, tikuvchilik, dizayn va tayyor mahsulot savdosi bilan shug‘ullanuvchi kichik korxonalar o‘rtasida kooperatsion aloqalarni rivojlantirish shunday mexanizmga misol bo‘la oladi. Oziq-ovqat sanoatida esa mahsulot yetishtirish, saqlash, qayta ishlash, qadoqlash va realizatsiya bosqichlarining o‘zaro bog‘lanishi hududiy qiymat zanjirini shakllantiradi. Bunday tizimda kichik biznes subyektlari yirik korxonalar bilan shartnomaviy aloqalarni rivojlantirish, barqaror buyurtmalar olish va mahsulotlarini kengroq bozorlarga chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

OECD tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kichik va o‘rta korxonalar faoliyatini rivojlantirishda moliyalashtirish manbalaridan foydalanish, tadbirkorlik ko‘nikmalari, innovatsiyalar, bilim almashinuvi va xalqaro savdo zanjirlariga integratsiyalashuv masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Ushbu yondashuv kichik biznes rivojlanishini faqat davlat tomonidan moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bilan izohlash yetarli emasligini, balki korxonalarning ishlab chiqarish, boshqaruv va bozor faoliyatiga oid salohiyatini ham rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Moliyaviy resurslardan foydalanish ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va aylanma mablag‘larni shakllantirishga xizmat qilsa, malakali kadrlar korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirish hamda boshqaruv sifatini oshirishga ta’sir ko‘rsatadi. Raqamlashtirish esa kichik korxonalarning bozor axborotlarini tezkor olish, mijozlar bilan aloqalarni rivojlantirish, elektron savdo kanallaridan foydalanish va operatsion xarajatlarni nazorat qilish jarayonlarini takomillashtiradi. Biroq kichik biznes subyektlarida moliyaviy resurslar va malakali mutaxassislar yetishmasligi, raqamli infratuzilmaning hududlar bo‘yicha notekis rivojlanishi ushbu jarayonlarning jadallashuvini cheklashi mumkin. Farg‘ona viloyatida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda ushbu omillarni o‘zaro bog‘liq holda baholash va hududlarning

iqtisodiy xususiyatlariga mos qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish talab etiladi.

OECDning hududiy tadbirkorlikka oid yondashuvlarida kichik biznes subyektlarining rivojlanishi mahalliy iqtisodiy muhit, bilim infratuzilmasi, mehnat resurslari va bozorlar bilan aloqadorlik darajasiga ham bog‘liq holda baholanadi. Ayniqsa, qishloq va chekka hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirishda transport, aloqa, energetika va logistika infratuzilmasining holati korxonalarning ishlab chiqarish xarajatlari hamda bozorga chiqish imkoniyatlarini belgilaydi. Farg‘ona viloyatining tumanlari iqtisodiy ixtisoslashuvi, aholi joylashuvi va ishlab chiqarish resurslari bilan farqlanishi sababli tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini barcha hududlar uchun bir xil shaklda tashkil etish kutilgan natijani bermaydi. Masalan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtiriladigan hududlarda sovutkich omborlari, saralash va qayta ishlash quvvatlarini rivojlantirish ustuvor bo‘lsa, sanoatlashgan hududlarda ishlab chiqarish kooperatsiyasi, texnologik yangilanish va malakali mutaxassislar tayyorlashga e’tibor qaratish talab etiladi.

Kichik biznesning hududiy rivojlanishini o‘rganishda moliyaviy resurslardan foydalanish masalasi ham alohida ilmiy yondashuvni talab etadi. Kichik korxonalarning bank kreditlari, mikromoliyalashtirish, lizing, davlat dasturlari va o‘z mablag‘lari hisobidan moliyalashtirish imkoniyatlari ularning ishlab chiqarish faoliyatini kengaytirish sur’atlariga ta’sir qiladi. Moliyalashtirish manbalarining yetishmasligi korxonalarning aylanma mablag‘lari bilan bog‘liq muammolarni kuchaytirib, xomashyo xaridi, uskunalarni yangilash va yangi ish o‘rinlarini yaratish jarayonlarini cheklaydi. Shu sababli moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni faqat kredit ajratish bilan bog‘lamasdan, korxonalarning investitsiya loyihalarini tayyorlash, biznes-rejalarini ishlab chiqish, moliyaviy savodxonligini oshirish va kredit mablag‘laridan foydalanish samaradorligini nazorat qilish bilan birgalikda tashkil etish lozim. Farg‘ona viloyatida kichik biznes subyektlarining tarmoqlar bo‘yicha farqlanishini hisobga olgan holda moliyalashtirish shartlarini ishlab chiqarish sikli, daromad shakllanish davri va investitsiya loyihasining xususiyatlariga moslashtirish hududiy tadbirkorlik faolligini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda Farg‘ona viloyatida kichik biznes rivojlanishining hududiy-iqtisodiy xususiyatlarini o‘rganish, mavjud statistik ko‘rsatkichlarni tizimlashtirish va tadbirkorlik faoliyatiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik tavsiflash, tarkibiy tahlil va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv kichik biznesni hududiy iqtisodiyotning tarkibiy qismi sifatida baholash, uning ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish, bandlik va investitsiya jarayonlari bilan o‘zaro bog‘liqligini o‘rganishga xizmat qildi. Qiyosiy tahlil yordamida hududlar va iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha ko‘rsatkichlardagi farqlarni aniqlash, statistik tavsiflash orqali kichik biznes faoliyatining miqdoriy holatini ifodalash nazarda tutildi. Tarkibiy tahlil kichik korxona va mikrofirmalarning umumiy korxonalar tarkibidagi salmog‘i hamda bozor xizmatlaridagi ulushini baholashda qo‘llanildi. Mantiqiy umumlashtirish asosida olingan natijalar

tizimlashtirilib, Farg‘ona viloyatida kichik biznesni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari yuzasidan xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqotning axborot bazasini Farg‘ona viloyati statistika boshqarmasi hamda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining ochiq e’lon qilingan statistik ma’lumotlari, shuningdek, kichik biznesni rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tashkilotlarning tahliliy materiallari tashkil etdi. Statistik axborotlardan foydalanishda ko‘rsatkichlarning davri, o‘lchov birligi, statistik qamrovi va hisoblash metodologiyasiga e’tibor qaratildi. Bunda faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni, jami faol korxona va tashkilotlar soni hamda bozor xizmatlari hajmiga oid ma’lumotlar alohida iqtisodiy ko‘rsatkichlar sifatida o‘rganildi. Turli davrlarga tegishli statistik ma’lumotlarni qiyoslashda ularning shakllanish sanasi va qamrovi hisobga olinib, metodologik jihatdan o‘zaro mos kelmaydigan ko‘rsatkichlarni bevosita taqqoslashga yo‘l qo‘yilmadi.

Kichik biznesning hududiy iqtisodiyotdagi institutsional salmog‘ini aniqlash uchun faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning jami faol korxona va tashkilotlar tarkibidagi ulushini hisoblash usulidan foydalanildi. Ushbu ko‘rsatkich quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$U = K / J$$

Bu yerda U — kichik korxona va mikrofirmalar ulushi, K — kichik korxona va mikrofirmalar soni, J — jami faol korxona va tashkilotlar soni.

Mazkur ko‘rsatkich kichik korxona va mikrofirmalarning hududdagi faol xo‘jalik yurituvchi subyektlar tarkibida egallagan o‘rnini foizda ifodalaydi. Uning o‘zgarishi kichik biznes subyektlari sonidagi dinamikani hamda tadbirkorlikning institutsional tarkibdagi salmog‘ini baholashga xizmat qiladi. Ko‘rsatkichning ortishi kichik korxona va mikrofirmalarning jami faol korxonalar tarkibidagi ulushi oshganini anglatadi. Biroq bu holatni kichik biznesning ishlab chiqarish samaradorligi yoki iqtisodiy natijalari yaxshilanganligining bevosita dalili sifatida talqin etish to‘g‘ri emas. Chunki korxonalar sonidagi o‘zgarish ularning ishlab chiqarish hajmi, bandlik darajasi, mehnat unumdorligi va moliyaviy natijalaridagi o‘zgarishlarni to‘liq aks ettirmaydi.

Kichik tadbirkorlikning xizmat ko‘rsatish sohasidagi iqtisodiy salmog‘ini baholash uchun bozor xizmatlari hajmidagi ulush ko‘rsatkichi ham qo‘llanildi. Ushbu ko‘rsatkich quyidagi formula asosida hisoblanadi:

$$Ux= Xk/Xj*100$$

Bu yerda Xk — kichik tadbirkorlik subyektlari ko‘rsatgan xizmatlar hajmi, Xj — bozor xizmatlarining jami hajmi.

Mazkur ko‘rsatkich kichik tadbirkorlik subyektlarining hududdagi xizmatlar bozorida shakllanayotgan iqtisodiy natijalardagi hissasini tavsiflaydi. Uning yuqori bo‘lishi xizmatlar hajmida kichik tadbirkorlik subyektlari ulushining katta ekanini anglatadi. Ko‘rsatkichni davrlar bo‘yicha tahlil qilish kichik biznesning xizmatlar sohasidagi ishtiroki va tarkibiy o‘zgarishlarini aniqlashga yordam beradi. Bunda xizmatlar hajmining nominal qiymatda o‘sishi bilan real iqtisodiy faollikdagi o‘zgarishlarni farqlash, narxlar ta’sirini ham hisobga olish lozim. Shuningdek, xizmatlar hajmi bo‘yicha statistik ma’lumotlarning qamrovi va kichik tadbirkorlik

subyektlarini tasniflash tartibi hisoblash natijalariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Tadqiqotda foydalanilgan ko‘rsatkichlar kichik biznes rivojlanishining turli jihatlarini ifodalashi bilan bir-birini to‘ldiradi. Faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning jami korxonalar tarkibidagi ulushi tadbirkorlik subyektlarining institutsional salmog‘ini ko‘rsatsa, bozor xizmatlaridagi ulush ularning hududiy iqtisodiyotda yaratgan xizmatlar hajmidagi hissasini ifodalaydi. Shu sababli mazkur ko‘rsatkichlarni birgalikda o‘rganish kichik biznesning hududiy iqtisodiyotdagi o‘rnini kengroq baholashga xizmat qiladi. Biroq ularning har biri alohida mazmunga ega bo‘lgani sababli hisoblash natijalarini bir-birining o‘rnida qo‘llash yoki yagona samaradorlik ko‘rsatkichi sifatida talqin etish nazarda tutilmaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Farg‘ona viloyati statistika boshqarmasi ma’lumotiga ko‘ra, 2026-yil 1-fevral holatiga viloyatda faoliyat ko‘rsatayotgan korxonalar va tashkilotlar soni 38,4 ming tani tashkil etgan. Shundan 31,8 ming tasi yoki 82,9 foizi kichik korxona va mikrofirmalarga to‘g‘ri kelgan. Bu ko‘rsatkich viloyat biznes muhitida kichik korxonalar institutsional jihatdan katta salmoqqa ega ekanini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, mazkur ulushni ishlab chiqarish hajmi yoki mehnat unumdorligi ulushi bilan tenglashtirish mumkin emas; bular alohida statistik ko‘rsatkichlar orqali baholanishi lozim.

1-jadval.

Farg‘ona viloyatida kichik biznesning ayrim ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Qiymat	Davr va izoh
Faoliyat yuritayotgan korxona va tashkilotlar	38,4 mingta	2026-yil 1-fevral; fermer va dehqon xo‘jaliklarisiz
Kichik korxona va mikrofirmalar	31,8 mingta	2026-yil 1-fevral
Kichik korxona va mikrofirmalar ulushi	82,9%	Jami faol korxona va tashkilotlarga nisbatan
Kichik tadbirkorlik ko‘rsatgan bozor xizmatlari	46 131,8 mlrd so‘m	2025-yil yanvar–noyabr
Bozor xizmatlaridagi ulushi	74,5%	2025-yil yanvar–noyabr

Jadvaldan ko‘rinadiki, kichik biznes viloyatdagi tadbirkorlik subyektlari tarkibida muhim o‘rin egallaydi. Xizmatlar sohasida uning ulushi yuqoriligi kichik korxonalar va mikrofirmalarning savdo, transport, maishiy va boshqa bozor xizmatlarini ko‘rsatishdagi faolligini ifodalaydi. Xizmatlar ulushining yuqoriligi ijobiy jihat bo‘lsa-da, hududiy iqtisodiyotning barqarorligi uchun ishlab chiqarish, qayta ishlash, logistika, professional xizmatlar va eksportga yo‘naltirilgan faoliyatlar ulushini ham oshirish muhimdir.

2025-yil 1-yanvar holatidagi tarmoq tarkibi haqidagi e’lonlarda savdo sohasida 11 594 ta (42,5 foiz), sanoatda 5 540 ta (19,7 foiz), qurilishda 2 023 ta (7,2 foiz), yashash va ovqatlanish xizmatlarida 1 843 ta (6,5 foiz) kichik korxona va mikrofirmalar qayd etilgan. Ushbu ma’lumotlar kichik biznesning savdo sohasida sezilarli jamlanganini ko‘rsatadi. Tarmoq tarkibini baholashda foizlar va sonlar e’lon

qilingan statistik qamrovga muvofiq talqin qilinishi zarur.

Viloyatda kichik biznesni rivojlantirishning muhim omillaridan biri hududiy ixtisoslashuvdir. Tuman va shaharlarda mavjud xomashyo, ishlab chiqarish tajribasi, transport yo‘laklari, bozor sig‘imi va kadrlar salohiyati turlicha. Shu sababli barcha hududlar uchun bir xil biznesni qo‘llab-quvvatlash paketini qo‘llash o‘rniga, mahalliy “o‘sish nuqtalari”ga mos tarmoq yechimlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Masalan, qishloq xo‘jaligi xomashyosi yetishtiriladigan hududlarda saqlash, saralash, qadoqlash va qayta ishlash xizmatlarini rivojlantirish kichik biznes uchun qo‘shimcha qiymat zanjirini yaratadi. Sanoat salohiyati yuqori hududlarda esa butlovchi qismlar, ta’mirlash, texnik servis, qadoqlash, transport va biznes xizmatlari bo‘yicha kichik korxonalarni yirik ishlab chiqaruvchilar bilan kooperatsiyalash mumkin. Bunday yondashuv kichik biznesning faqat chakana savdoga bog‘liqligini kamaytirib, ishlab chiqarish bilan bog‘liq barqaror daromad manbalarini kengaytiradi.

Moliyalashtirish masalasi kichik biznesning o‘sish bosqichida muhim cheklov bo‘lib qolmoqda. Kredit resurslari bilan bir qatorda, biznes-reja tayyorlash, buxgalteriya va soliq hisobini yuritish, garov ta’minoti, aylanma mablag‘larni boshqarish hamda eksport shartnomalarini tuzish bo‘yicha maslahat xizmatlari ham zarur. Moliyaviy yordamning natijadorligini kredit ajratilgan summasi bilangina emas, balki korxonaning keyingi faoliyati, yangi ish o‘rinlari, qo‘shilgan qiymat va qarzni qaytarish intizomi bilan baholash lozim.

Raqamli savdo kanallari va elektron to‘lovlar Farg‘ona viloyatidagi kichik korxonalarga hududiy bozor chegarasidan chiqish imkonini beradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanish internet savdosi bilan cheklanmasligi kerak. Ombor hisobi, mijozlar bazasi, xarajatlarni rejalashtirish, elektron hisob-faktura, logistika monitoringi va ma’lumotlar tahlili ham korxona samaradorligini oshiruvchi vositalardir.

Farg‘ona viloyatida kichik biznesning hududiy rivojlanishini faqat korxonalar soni va xizmatlar hajmi bilan izohlash yetarli emas. Hududiy iqtisodiy samaradorlik korxonalarning faoliyat muddati, mehnat unumdorligi, qo‘shilgan qiymat yaratishi, rasmiy bandlikni ta’minlashi va mahalliy ishlab chiqarish zanjirlariga qo‘shgan hissasi bilan ham belgilanadi. Shu sababli statistik ko‘rsatkichlarni tuman va shaharlar, iqtisodiy faoliyat turlari hamda korxona hajmi bo‘yicha kesimlarda o‘rganish maqsadga muvofiq.

Viloyatda savdo subyektlarining ko‘pligi ichki talab va bozor infratuzilmasi rivojlanganini anglatadi. Biroq savdo faoliyatining yuqori ulushi ishlab chiqarish va qayta ishlash tarmoqlarining rivojlanishini cheklamasligi kerak. Aksincha, savdo korxonalari mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun mahsulotni realizatsiya qilish, talab haqidagi axborotni yetkazish va iste’molchi bilan qayta aloqa o‘rnatish kanali bo‘lib xizmat qilishi lozim. Bunda mahalliy mahsulotlar uchun elektron kataloglar, ulgurji savdo maydonchalari va ishlab chiqaruvchi–savdo tarmog‘i o‘rtasidagi uzoq muddatli shartnomalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Farg‘ona viloyatining sanoat salohiyati kichik biznesni yirik va o‘rta korxonalar bilan kooperatsiyalash orqali rivojlantirish imkonini beradi. Yirik korxonalar uchun ehtiyot qismlar, qadoqlash materiallari, ta’mirlash, transport, laboratoriya sinovlari, dizayn va servis xizmatlarini mahalliy kichik korxonalar ko‘rsatishi mumkin. Bunday

kooperatsiya import o‘rnini bosish bilan bir qatorda, kichik korxonalarga barqaror buyurtma portfelini shakllantirish imkonini beradi. Buning uchun buyurtmachilarning texnik talablari ochiq e’lon qilinishi, kichik yetkazib beruvchilarga sifat menejmenti bo‘yicha maslahat berilishi va to‘lov intizomi ta’minlanishi zarur.

Qishloq xo‘jaligi bilan bog‘liq tadbirkorlikda mavsumiylik muhim omil hisoblanadi. Xomashyo yetishtirish va qayta ishlash davrlari o‘rtasidagi nomutanosiblik saqlash quvvatlari yetishmasligi, mahsulotning nobud bo‘lishi va narxlarning keskin o‘zgarishiga olib kelishi mumkin. Kichik biznes subyektlari uchun kooperativ sovutish omborlari, saralash va qadoqlash markazlari, quritish uskunalari hamda laboratoriya xizmatlaridan umumiy foydalanish imkoniyatini yaratish zarur. Bu mexanizmlar yakka korxona zimmasiga tushadigan kapital xarajatlarni kamaytiradi.

Hududiy tadbirkorlikning yana bir muhim yo‘nalishi — xizmatlar sohasida mehnat unumdorligini oshirishdir. Xizmatlar hajmining o‘sishi har doim ham yuqori daromad va sifatli bandlikni anglatmaydi. Shu bois korxonalar faoliyatida mijozlar ehtiyojini o‘rganish, xizmat standartlarini joriy etish, xodimlarni qayta tayyorlash va raqamli buyurtma tizimlaridan foydalanish muhim. Ayniqsa, turizm, umumiy ovqatlanish, ta’lim, maishiy servis va professional xizmatlarda mijozlar fikrini muntazam o‘rganish raqobat ustunligini kuchaytiradi.

Moliyaviy resurslardan foydalanish masalasida kichik biznesning pul oqimlari va kreditga xizmat ko‘rsatish qobiliyatini baholash zarur. Kredit mablag‘lari faqat biznes-reja mavjudligi bilan emas, balki bozor talabi, mahsulot tannarxi, sotish muddati, mavsumiylik, debitorlik qarzlari va kutilayotgan sof pul oqimi bilan asoslanishi kerak. Ishlab chiqarish korxonalari uchun uskunalar lizingi, xizmatlar sohasi uchun aylanma mablag‘ krediti, eksportga yo‘naltirilgan subyektlar uchun esa eksport oldi moliyalashtirishi maqsadga muvofiq bo‘lishi mumkin.

Raqamli transformatsiya hududiy kichik biznesning boshqaruv sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Elektron hisob, ombor dasturlari, raqamli to‘lovlar, mijozlar bazasi va internet orqali savdo yuritish korxona faoliyatining shaffofligini oshiradi. Biroq raqamlashtirishni samarali joriy etish uchun tadbirkorlarning raqamli savodxonligini oshirish, ma’lumotlarni zaxiralash, kiberxavfsizlik va xodimlar malakasini ta’minlash zarur. Mahalliy biznes markazlari qoshida qisqa muddatli amaliy kurslar tashkil etilishi ushbu muammoni yumshatishi mumkin.

3-jadval

Farg‘ona viloyati kichik biznesini rivojlantirish bo‘yicha ustuvor yo‘nalishlar

Yo‘nalish	Asosiy chora	Kutiladigan natija
Agro-qayta ishlash	Sovutish, saralash, qadoqlash va qayta ishlash markazlari	Qo‘shilgan qiymat va eksport salohiyati oshadi
Sanoat kooperatsiyasi	Mahalliy yetkazib beruvchilar reyestri va elektron buyurtmalar	Mahalliylashtirish va barqaror buyurtmalar kengayadi
Xizmatlar	Raqamli servis, kasbiy tayyorgarlik va sifat standartlari	Mehnat unumdorligi va mijozlar qoniqishi ortadi
Oilaviy biznes	Hisob, soliq va marketing bo‘yicha maslahat	Rasmiy bandlik va korxona yashovchanligi oshadi
Moliyaviy inklyuziya	Lizing, kafillik va pul oqimi tahlili	Investitsiya imkoniyati kengayadi

Statistik ko‘rsatkichlar kichik biznesning Farg‘ona viloyati iqtisodiy

tuzilmasidagi keng qamrovini ko‘rsatadi, biroq keyingi bosqichdagi vazifa korxonalar sonining o‘sishini sifat jihatdan mustahkamlashdan iborat. Bunda uchta mezon muhim: birinchisi — korxonalarning yashovchanligi va o‘sish sur’ati; ikkinchisi — mehnat unumdorligi va rasmiy bandlik; uchinchisi — mahsulot va xizmatlarning qo‘shilgan qiymati hamda eksportga chiqish imkoniyati.

Viloyat miqyosida kichik biznes siyosatini samarali tashkil etish uchun tumanlar kesimida tadbirkorlik profili va infratuzilma xaritasini shakllantirish taklif etiladi. Bunday xaritada faoliyat yuritayotgan korxonalar soni, tarmoq ixtisoslashuvi, ishchi kuchi malakasi, logistika imkoniyatlari, bozor xizmatlari, kredit resurslari va sanoat kooperatsiyasi ehtiyoji aks ettirilishi lozim.

Shuningdek, kichik korxonalar bilan yirik korxonalar o‘rtasidagi mahalliy yetkazib berish shartnomalarini rag‘batlantirish, universitetlar va kasbiy ta’lim muassasalari bilan amaliy hamkorlikni kengaytirish, mahsulot standartlari va sertifikatlash bo‘yicha maslahat xizmatlarini rivojlantirish zarur. Bunday mexanizmlar kichik biznesni hududiy iqtisodiyotning yordamchi qismidan qiymat yaratish zanjirining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

MUHOKAMA

Farg‘ona viloyatida kichik biznes rivojlanishining holati va samaradorligini aniqlashda hududiy xususiyatlarni hisobga oluvchi kompleks ko‘rsatkichlar tizimidan foydalanish talab etiladi. Chunki viloyat tumanlari va shaharlari aholi soni, iqtisodiy faol aholi tarkibi, ishlab chiqarish infratuzilmasi, tabiiy resurslar, sanoat ixtisoslashuvi va iste’mol bozori sig‘imi bo‘yicha farqlanadi. Bunday sharoitda kichik biznes rivojlanishini faqat faoliyat yuritayotgan korxonalar soni yoki ishlab chiqarish hajmi bilan baholash hududning haqiqiy tadbirkorlik salohiyatini to‘liq ochib bermaydi. Baholash jarayonida korxonalar soni, kichik biznesning xizmatlar va sanoat ishlab chiqarishidagi ulushi, bandlik darajasi, yangi tashkil etilgan va tugatilgan korxonalar nisbati, eksport faoliyati, qo‘shilgan qiymat hamda mehnat unumdorligi kabi indikatorlarni o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilish lozim.

Ko‘rsatkichlar tizimini shakllantirishda ularning iqtisodiy mazmuni, o‘lchov birligi va hududiy taqqoslash uchun yaroqliligi hisobga olinadi. Jumladan, faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar soni tadbirkorlik subyektlarining mavjud holatini ifodalasa, yangi tashkil etilgan korxonalar soni iqtisodiy faollikning kengayish sur’atlarini ko‘rsatadi. Faoliyatini tugatgan korxonalar ulushi esa biznes muhitidagi barqarorlik, moliyaviy qiyinchiliklar va bozor sharoitlariga moslashish darajasini baholashga xizmat qiladi. Yangi tashkil etilgan korxonalar sonining ortishi ijobiy tendensiyani ifodalashi mumkin, biroq ularning keyingi yillardagi faoliyat davomiyligi ham tekshirilishi kerak. Aks holda, qisqa muddatli ro‘yxatdan o‘tish jarayonlari tadbirkorlik rivojlanishining barqaror o‘sishi sifatida noto‘g‘ri talqin qilinishi ehtimoli mavjud.

Taklif etilayotgan baholash tizimi mazmunan beshta o‘zaro bog‘langan yo‘nalishga ajratiladi. Birinchi blok tadbirkorlik faolligini tavsiflaydi. Unda faol kichik korxonalar va mikrofirmalarning jami faol korxonalar tarkibidagi ulushi, yangi tashkil etilgan subyektlar dinamikasi, tugatilgan korxonalar ulushi hamda tadbirkorlik

subyektlarining faoliyat davomiyligi hisobga olinadi. Bu ko‘rsatkichlar hududda tadbirkorlik muhitining shakllanish darajasi, biznesni boshlash faolligi va mavjud korxonalarni saqlab qolish holatini aniqlashga yordam beradi. Tahlilda yangi tashkil etilgan korxonalar sonini faoliyatini tugatgan subyektlar soni bilan birgalikda ko‘rib chiqish lozim. Chunki faqat yangi korxonalar sonining ko‘payishi hududiy tadbirkorlik tizimining barqarorligini anglatmaydi.

Ikkinchi blok iqtisodiy natijadorlikni ifodalaydi. Ushbu yo‘nalishda kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi, ko‘rsatilgan xizmatlar qiymati, yaratilgan qo‘shilgan qiymat va mehnat unumdorligi baholanadi. Ishlab chiqarish hajmining o‘sishi korxonalar faoliyati kengayayotganini ko‘rsatsa-da, iqtisodiy natijadorlikni aniqlashda mahsulot va xizmatlar tarkibi, ishlab chiqarish xarajatlari hamda mehnat resurslaridan foydalanish darajasi ham hisobga olinishi kerak. Xususan, bir nafar xodimga to‘g‘ri keladigan ishlab chiqarish hajmi yoki qo‘shilgan qiymat mehnat unumdorligini hududlar kesimida qiyoslashga xizmat qiladi. Bu ko‘rsatkichlar orqali korxonalar soni ko‘p bo‘lgan hudud bilan iqtisodiy natijasi yuqori bo‘lgan hudud o‘rtasidagi farqni aniqlash mumkin.

Uchinchi blok ijtimoiy natijadorlikka yo‘naltiriladi. Kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni uning aholini ish bilan ta’minlash, daromad manbalarini kengaytirish va mehnat bozoridagi faollikni oshirishga qo‘shgan hissasi orqali namoyon bo‘ladi. Shu sababli kichik biznesda band bo‘lganlar soni, rasmiy mehnat shartnomalari asosida tashkil etilgan ish o‘rinlari, ayollar va yoshlar tadbirkorligi ko‘rsatkichlari alohida o‘rganiladi. Bunda bandlikning miqdoriy ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda ish o‘rinlarining barqarorligi va rasmiylashtirilganlik darajasini ham hisobga olish zarur. Chunki norasmiy bandlik yuqori bo‘lgan sharoitda kichik biznesning ijtimoiy natijadorligi statistik ma’lumotlarda to‘liq aks etmasligi mumkin.

To‘rtinchi blok raqamli va innovatsion tayyorgarlikni tavsiflaydi. Hozirgi iqtisodiy sharoitda kichik korxonalarning raqamli texnologiyalardan foydalanishi, elektron savdo kanallariga ulanishi, avtomatlashtirilgan hisob tizimlarini joriy etishi va ishlab chiqarish jarayonlarini texnologik yangilashi ularning raqobatbardoshligiga ta’sir ko‘rsatadi. Bunday indikatorlarni baholashda faqat internetdan foydalanish holatini emas, balki raqamli vositalarning korxona boshqaruvi, mijozlar bilan aloqalar, to‘lovlar, mahsulot sotish va xarajatlarni nazorat qilish jarayonlariga integratsiyalashuvini ham hisobga olish lozim. Innovatsion faoliyatni baholashda yangi mahsulot turlarini o‘zlashtirish, texnologik yangilanish, mahsulot sifatini oshirish va tegishli standartlar bo‘yicha sertifikatlash ko‘rsatkichlari ham qo‘llaniladi.

Beshinchi blok tashqi bozor salohiyatini ifodalaydi. Bunda eksport qiluvchi kichik biznes subyektlari soni, ularning jami faol kichik korxonalar tarkibidagi ulushi, eksport mahsulotlari tarkibi va tashqi bozorlarga yetkazib berish geografiyasi tahlil qilinadi. Eksport faoliyatining rivojlanishi mahalliy korxonalarning mahsulot sifati, ishlab chiqarish quvvati va xalqaro talablar asosida ishlash darajasini ko‘rsatadi. Biroq eksport salohiyatini faqat eksport qiluvchi korxonalar soni bilan cheklab baholash to‘g‘ri emas. Mahsulotlarni xalqaro standartlar asosida sertifikatlash, bojxona rasmiylashtiruvi, logistika xarajatlari, tashqi bozorlar to‘g‘risidagi axborot va eksport shartnomalarini bajarish barqarorligi ham tahlilga kiritilishi kerak. Bu omillar kichik

biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini belgilaydi.

Hududlar o‘rtasida qiyosiy tahlil o‘tkazishda mutlaq ko‘rsatkichlar bilan bir qatorda nisbiy indikatorlardan foydalanish metodik jihatdan to‘g‘ri yondashuv hisoblanadi. Chunki aholi soni, iqtisodiy faol aholi miqdori va korxonalar bazasi turlicha bo‘lgan tumanlarni faqat umumiy sonlar asosida taqqoslash natijalarni buzib ko‘rsatishi mumkin. Masalan, kichik biznesda band bo‘lganlar sonini hududdagi mehnat resurslari soniga nisbatan hisoblash bandlik salmog‘ini aniqlaydi. Xizmatlar hajmini aholi jon boshiga hisoblash esa hududning xizmat ko‘rsatish sohasidagi iqtisodiy faolligini qiyoslashga yordam beradi. Yangi tashkil etilgan korxonalar sonini mavjud faol korxonalar soniga nisbatan baholash orqali esa tadbirkorlik subyektlarining yangilanish sur’atlari aniqlanadi.

XULOSA

Farg‘ona viloyati misolida aniqlangan holatlar hududiy tadbirkorlik siyosatida yagona yondashuvdan foydalanish cheklangan natija berishi mumkinligini ko‘rsatadi. Tumanlar iqtisodiy ixtisoslashuvi, mehnat resurslari, infratuzilma va bozor imkoniyatlari bilan farqlanadi. Shu sababli qo‘llab-quvvatlash dasturlarini mahalliy iqtisodiy profilga moslashtirish, resurslarni barcha tarmoqlarga bir xil taqsimlash o‘rniga istiqbolli qiymat zanjirlariga yo‘naltirish lozim.

Taklif etilayotgan yondashuvning amaliy ahamiyati kichik biznesni korxona sifatida emas, hududiy iqtisodiy ekotizimning faol ishtirokchisi sifatida ko‘rishidadir. Korxona faoliyati yetkazib beruvchi, xaridor, ta’lim muassasasi, moliya tashkiloti, logistika operatori va mahalliy boshqaruv organlari bilan bog‘liq. Ushbu aloqalar qanchalik barqaror va shaffof bo‘lsa, korxonaning tashqi zarbalarga moslashishi va o‘sishi shunchalik osonlashadi.

Kelgusidagi empirik tadqiqotlarda tumanlar kesimida kichik biznesning yashovchanligi, o‘rtacha bandlik, mehnat unumdorligi, eksportga chiqish darajasi va raqamli vositalardan foydalanish ko‘rsatkichlarini birgalikda o‘rganish tavsiya etiladi. Bu hududiy siyosatning qaysi instrumentlari ko‘proq samara berayotganini aniqlashga yordam beradi.

Farg‘ona viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hududiy iqtisodiy faollikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. 2026-yil 1-fevral holatidagi statistik ma’lumotlarda kichik korxona va mikrofirmalar faol korxona va tashkilotlarning 82,9 foizini tashkil etgani, 2025-yil yanvar–noyabr oylarida esa kichik tadbirkorlik subyektlari bozor xizmatlarining 74,5 foizini ko‘rsatgani ushbu sektorning miqyosini namoyon etadi.

Tahlil kichik biznesni rivojlantirishda hududiy ixtisoslashuv, ishlab chiqarish kooperatsiyasi, moliyalashtirish, malakali kadrlar, raqamlashtirish va eksport infratuzilmasi o‘zaro bog‘liq omillar ekanini ko‘rsatadi. Shu bois quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Farg‘ona viloyati tumanlari kesimida kichik biznesning tarmoq ixtisoslashuvi va “o‘sish nuqtalari” xaritasini ishlab chiqish;

kichik korxonalarni yirik ishlab chiqaruvchilar va eksportchilar ta’minot zanjiriga ulash uchun mahalliy kooperatsiya platformalarini rivojlantirish;

qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash, qayta ishlash, qadoqlash va logistika xizmatlari bo‘yicha kichik biznes loyihalarini rag‘batlantirish;

kredit bilan birga buxgalteriya, marketing, elektron savdo, standartlashtirish va eksport bo‘yicha maslahat xizmatlarini kengaytirish;

kichik biznes samaradorligini korxonalar sonidan tashqari, yashovchanlik, unumdorlik, rasmiy bandlik, qo‘shilgan qiymat va eksport ko‘rsatkichlari orqali monitoring qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
2. Porter, M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review, 76(6), 77–90.
3. OECD. (2025). SME Digitalisation for Competitiveness: The 2025 OECD D4SME Survey. OECD SME and Entrepreneurship Papers, No. 68. https://doi.org/10.1787/197e3077-en.
4. Farg‘ona viloyati statistika boshqarmasi. (2026, 24-fevral). Farg‘ona viloyati korxona va tashkilotlar demografiyasi. https://www.farstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/18459-farg-ona-viloyati-korxona-va-tashkilotlar-demografiyasi-2.html.
5. Farg‘ona viloyati statistika boshqarmasi. (2026, 6-yanvar). Farg‘ona viloyatida kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan ko‘rsatilgan bozor xizmatlari. https://farstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/18375-farg-ona-viloyatida-kichik-tadbirkorlik-subyektlari-tomonidan-ko-rsatilgan-bozor-xizmatlari.html.
6. Farg‘ona viloyati statistika boshqarmasi. (2025, 4-sentabr). Faoliyat ko‘rsatayotgan kichik korxona va mikrofirmalar. https://farstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/17980-faoliyat-ko-rsatayotgan-kichik-korxona-va-mikrofirmalar.html.
7. OECD. SMEs and entrepreneurship. https://www.oecd.org/en/topics/smes-and-entrepreneurship.html.
8. Usmanov, A. A., & Ortiqov, J. J. (2026). Farg‘ona viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyot tarmoqlaridagi roli tahlili. Ilmiy-texnika jurnali, 30(Maxsus son 7).
9. Bozorov, X. X. (2026). Farg‘ona viloyatida biznesni rivojlantirishda jalb qilinayotgan investitsiyalarning ahamiyati. Moliyaviy texnologiyalar (3-son). \
10. Jo‘rayeva N. Q. (2026). Farg‘ona viloyatida kichik biznesni rivojlantirishda investitsiya faolligini oshirish va xalqaro kredit reytingining ahamiyati. Innovations in Science and Technologies, 3(6). https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/1633
11. Tuxtasinov, Z. (2026). Farg‘ona viloyati mahallalarida tadbirkorlik va hunarmandchilikni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional omillarini baholash. Muhandislik va iqtisodiyot. https://doi.org/10.5281/zenodo.20125395
12. Yuldasheva, S. N. (2026). Hududiy iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotni ta’minlashda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning samarali mexanizmlari. Marketing Jurnali, 2. https://doi.org/10.67668/mj/2026iss2/800
13. Salimov, B. T., Salimov, B. B., & Salimov, S. B. (2024). Kichik va o‘rta biznesni

innovatsion rivojlantirishda hududlarning iqtisodiy salohiyatidan foydalanish. Marketing Journal, 10, 41–58. https://doi.org/10.67668/mj/2024iss10/1285
14. Toirjonov, S. (2026). Hududiy iqtisodiy rivojlanishda kichik biznesning institutsional omillari. Muhandislik va iqtisodiyot. https://doi.org/10.5281/zenodo.20751744
15. Nematjonova, R., & Turginova, M. (2026). Kichik biznesni rivojlantirishning obyektiv zarurati, tashkiliy-iqtisodiy jihatlari. Green Economy and Development. https://doi.org/10.5281/zenodo.20733705